

Osobnost pedagoga v neučitelských profesích

doc. Michal Kaplánek

Uplatnění sociálního pedagoga v pedagogických profesích

Podle zákona o pedagogických pracovnících (zák. č. 563/2004 Sb.)

- Vychovatel (§ 16)
- Pedagog volného času (§ 17)
- Asistent pedagoga (§ 20)
- Učitel mateřské školy, který vykonává přímou pedagogickou činnost ve třídě nebo škole zřízené pro děti se speciálními vzdělávacími potřebami (§ 7, odst. 2)

Podle tzv. šablon

- Sociální pedagog ve škole

Uplatnění sociálního pedagoga v sociálních profesích

Podle zákona o sociálních službách (zák.
č.108/2006 Sb.):

- sociální pracovník
- pracovník v sociálních službách

Čtyři pojetí profese PVČ

- ❖ **Vedoucí (organizátoři) zájmových útvarů** chápou svou roli spíše jako roli trenéra, instruktora či lektora. Tato role je namístě, pokud mluvíme o vzdělávacích kurzech pro dospělé, případně o trénování nebo výcviku dospělých, ať už za účelem rekvalifikace anebo sledování vlastních zájmů – koníčků.
- ❖ **Vychovatel v tradičním pojetí** chápe svoje povolání explicitně jako pomáhající profesi. Je to *paidagogos*, tedy průvodce člověka v počátečních etapách jeho životní cesty. Jeho posláním je *paideia*, tedy „vytržení z všedního dne“, „povznesení z všednodenní zaneprázdněnosti k reflexi této mravenčí připoutanosti“ (Palouš)
- ❖ **Animace** předpokládá u každého člověka skrytý potenciál schopností, který animátor pomáhá *objevit, realizovat a rozvinout*. Tato důvěra v „dobré jádro“ v každém člověku umožňuje motivovat i lidi, kteří si nedůvěřují anebo vůbec o svých schopnostech nevědí
- ❖ **Pedagogika citlivá k sociálním vztahům** a problémům mladých lidí je zaměřená na pomoc mladým lidem při jejich socializaci, zejména těm, kteří mají socializační problémy. Jedná se tedy o sociálně pedagogickou praxi. Příkladem realizace sociální pedagogiky může být činnost kongregace Salesiánů dona Boska a některých sociálních pracovníků nízkoprahových zařízení pro děti a mládež (NZDM).

Vychovatel jako pomáhající profese

Schmidbauer:

„Termín pomáhající profese definuje skupinu povolání, která jsou založená na profesní pomoci druhým lidem. Patří mezi ně například zdravotnické profese, pedagogické profese, profese zaměřené na sociální pomoc a dále také duchovní, psychologové, terapeuti. Tyto profese mají některé společné rysy, které je odlišují od ostatních povolání.“

WÝCHODISKO

1

Osoba - náš ústřední zájem

2

Integrální pojetí lidské osoby

PŘEDPOKLADY VÝCHOVY

1
Být s dětmi

2
OSOBNÍ
vztahy

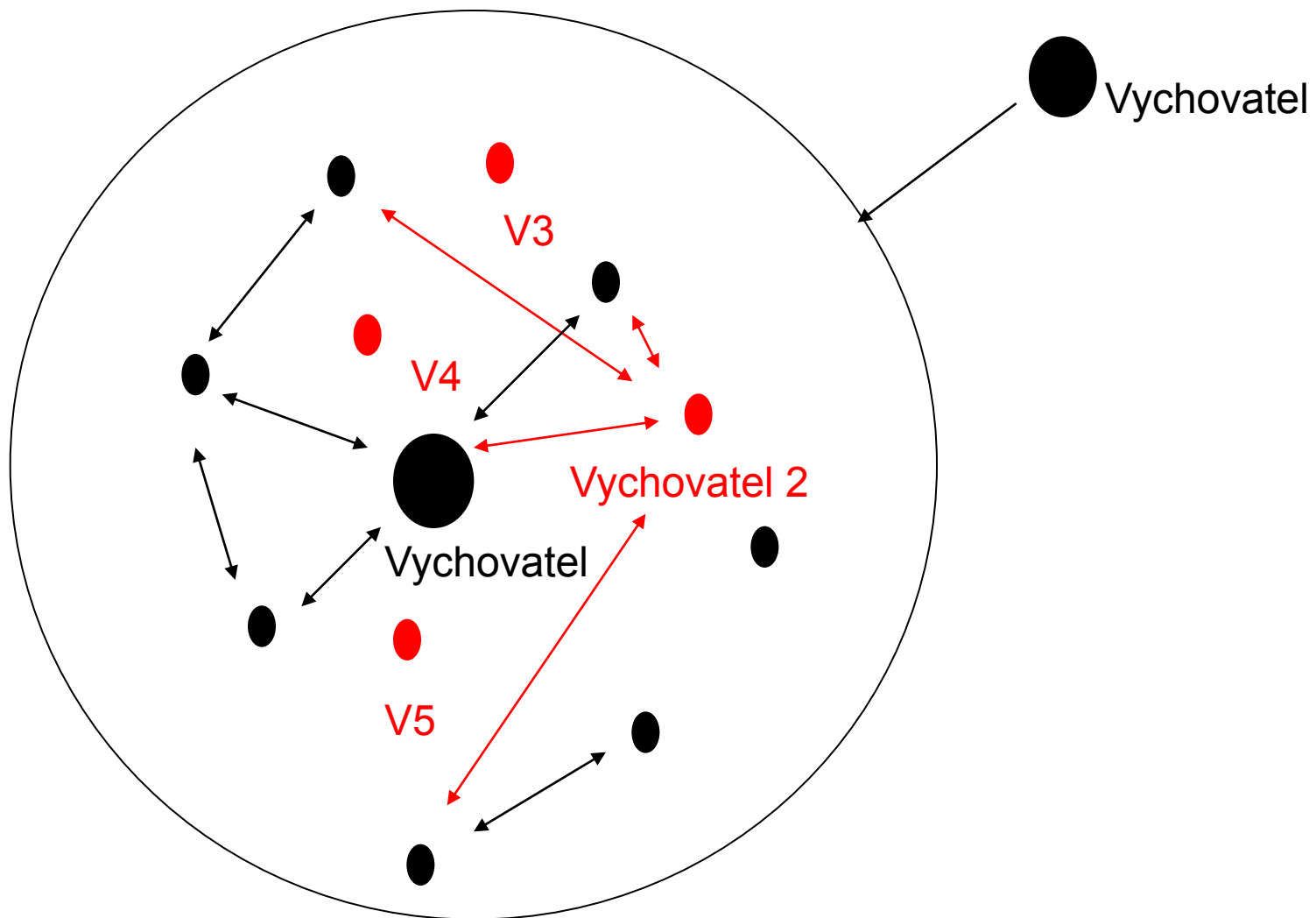
3
PROTAGONISMUS
PARTICIPACE

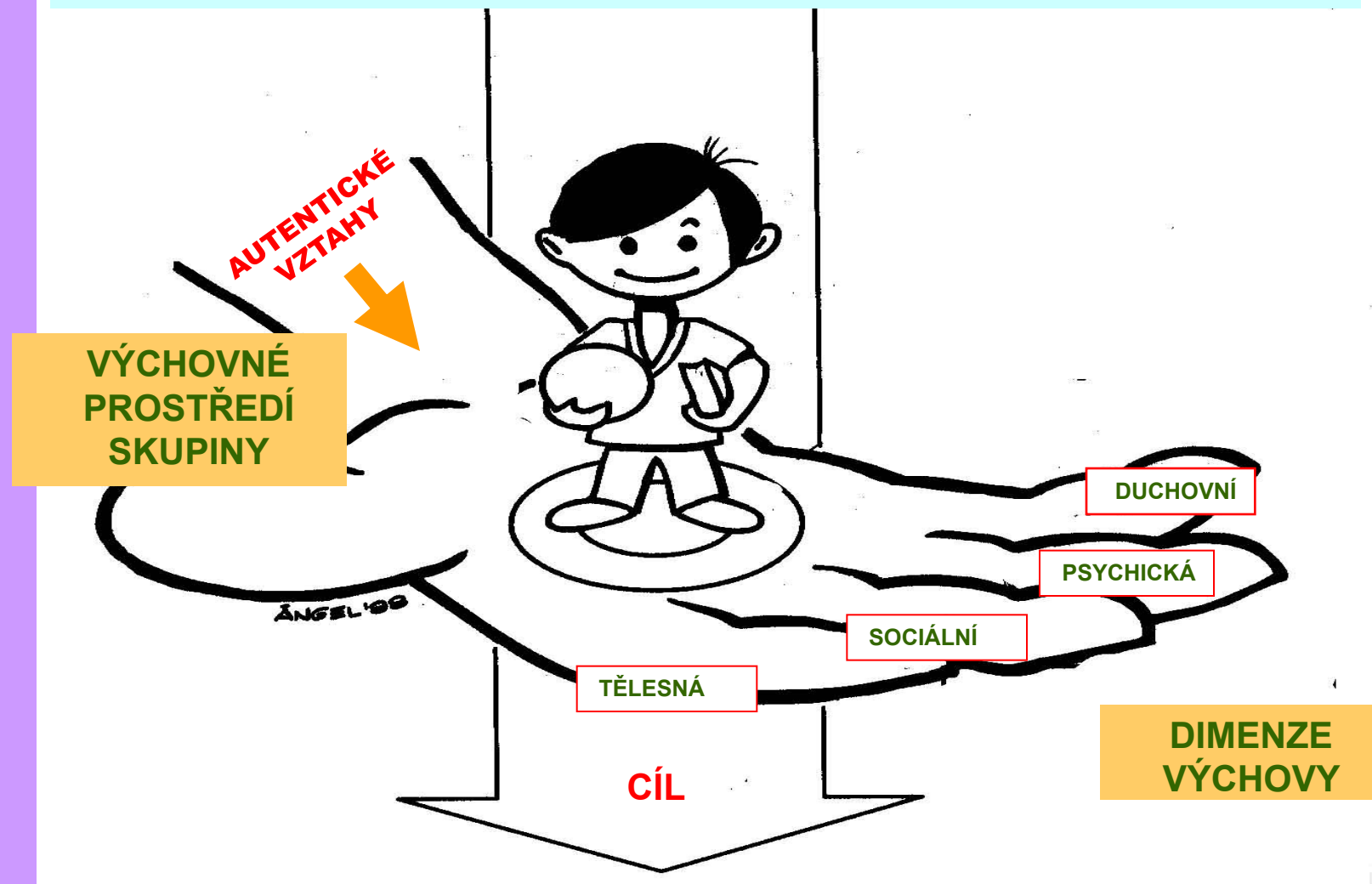
5
DOPROVÁZET

4
Podněcovat
PROCES
růstu

Vychovatel v síti vztahů

Mladý člověk v síti vztahů

CÍL VÝCHOVY:
ZRALÁ OSOBNOST

Etické požadavky na vychovatele

Vychovatel (animátor)

- reprezentuje kontinuitu tradice a současnosti
- kultivuje svoje svědomí
- pomáhá k dosažení mladým lidem k dosažení „relativní autonomie“ tím, že pomáhá rozvíjet jejich schopnosti
- Pomáhá integrovat negativní zkušenosti

Několik principů:

- Pro děti je důležitější to, co jsme, než to, co děláme
- Vychovatel nemá jen „hlídat“, ale „animovat“
- Děti musí cítit, že je máme rádi
- Ve výchově musí být prostor pro duchovní dimenzi
- Etická výchova je výchovou svědomí
- Objektivita, tzn. „nenadržovat“!
- Sebereflexe vychovatele
- Otevřenost ke „znamením doby“

První předpoklad: zralost

Tři různé postoje:

- **Indiference**
 - přináší tyto problémy: mladí lidé cítí nezájem ze strany dospělých, důsledkem jsou v extrémním případě drogy, sebevraždy, mikrokriminalita, vandalismus atd.
- **Normativní postoj** - odmítá jakoukoliv realitu světa mládeže, která není odrazem světa dospělých
 - odmítá jakoukoliv iniciativu a tvůrčí novátorskou účast mládeže na budování vlastního životního stylu. Tento model má tendenci upírat mladému člověku budoucnost, neboť mu přisuzuje úkol pouze zachovávat to, co se již uskutečnilo
- **Mládežnický postoj** – spočívá v nekritickém přijímání všech aspektů světa mládeže
 - tento postoj popírá jakoukoli roli tradice a zkušenosti dospělých a spočívá v tom, že umožňuje mládeži, aby se sama metodou zkoušení a omylů učila žít svůj život, a to bez jakéhokoliv korektivu ze strany dospělých. Tento způsob ve skutečnosti zabraňuje mladému člověku zakořenit se v minulosti, vytvořit si své vlastní sny do budoucna, a tím upírá možnost žít svůj život jako projekt, jako historii, která má smysl (ztěžuje, ne-li přímo znemožňuje enkulturaci mládeže).

Příběh – 1. část

Třída 8.A jela na týden na školní výlet do Itálie. Jeli autobusem a po cestě přespávali v rakouském Klagenfurtu. Všichni byli utrmácení z jízdy autobusem. Také pan učitel Novák a paní učitelka Koubová byli unavení. Nocleh měli zajištěný v jednom internátě.

Poté co dorazili na místo a „obsadili“ pokoje, šli do jídelny na večeři. Pan učitel Novák s paní Koubovou přezdívanou Houba (snad místo „kouba“ a snad pro její silnou postavu) si sedli k malému štolku zastrčenému v rohu jídelny a začali společenskou konverzaci. Žáci a žákyně jejich třídy si sedli za dva dlouhé stoly a čekali na jídlo. Chvilí to trvalo, a třída byla poněkud neklidná. Chlapci začali foukat do pepřenky a sledovali reakci svých kolegyň na lítající černé koření. Děvčata začala ječet a to bylo podnětem k pedagogickému zásahu pí Koubové. Ze svého úkrytu v rohu místnosti vzkřikla: „A bude tady ticho!“ A nebylo.

- *Jakých chyb se pedagogové dopustili?*
- *Jak byste se dál zachovali v roli pedagogů?*

Příběh – 2. část

Hluk naštěstí po chvíli ustal, neboť se hladoví poutníci dočkali večeře. Kromě hlasitého mlaskotu vládlo v sále hrobové ticho. Až do dalšího zvolání paní Houby: „Po večeři máte volno. Jděte do města a vraťte se do deseti hodin.“ - Odpovědí na toto zvolání bylo hlasité „hurá“ několika výrostků, kteří chtěli spotřebovat skromné kapesné, jež jim zámožní rodičové dali na útratu.

Všichni se vytratili. Novák s Houbou zapadli do nejbližší vinárny a zapíjeli nudu laciným vínem. Žáci a žákyně se rozdělili na několik zájmových skupin: pivaři, průzkumníci, zamilovaní, rekreanti (lenoši) a kreativní avantgarda (opatřená barevnými sprayi).

Vzhledem k cizímu prostředí a omezeným finančním prostředkům se všichni vrátili do 22.05 do ubytovacího prostoru. Chyběli pouze dva: Houba a Novák.

- *Které byly další chyby provedené pedagogické dvojice?*
- *Proč se Novák a Koubová této chyby dopustili?*
- *Co byste udělali v této situaci na jejich místě?*

Příběh – 3. část

Nastala noc. Žáci a žákyně spali po namáhavém dnu. Kolem půlnoci se rozletěly dveře a rozjásaná dvojice se objevila. Byla provedena tzv. kontrola spánku. Do některých pokojů nakoukla Houba a zahoukala: „Bobánci, už je ránóóó!“ V jiných pokojích oznámil pan učitel Novák pro změnu „nástup na rajóny“ (v alkoholové ebrietě zapomněl totiž, že už není na vojně, odkud se před dvěma měsíci vrátil). Žáci byli naštěstí natolik unavení, že příliš nevnímali tento nepříjemný sen. Ráno se probudili do nového dne plni touhy po nových zážitcích. Jen někteří z nich přemýšleli, jací jsou vlastně jejich učitelé.

Jakou souvislost má tento příběh s problematikou dospělého přijetí světa mládeže? Co bylo na chování pedagogů nedospělé?

Předpoklady výchovného vztahu

- Vyváženost mezi **bezpodmínečným přijetím a požadavky** (mateřský a otcovský princip)
- Pochopení mladého člověka v jeho **jedinečnosti a originalitě**
- Jasně **sebepoznání** vychovatele
- Zakotvení vychovatele **ve společenství**

Přijmout a poznávat

Tři roviny *poznání* člověka:

- Smyslové vnímání („poznávám ho/ji“)
- Propojení se zkušeností (vybaví se mi, „co jsem s ním/s ní zažil“)
- Komplexní poznání („jaký/jaká je“)

Důvěra

- Schopnost věřit, že každý mladý člověk má v sobě (potenciálně) předpoklady k tomu, aby rozvinul svůj život (projekt života) k plnosti svobodného lidství
- Schopnost brát vážně mladého člověka a projevovat opravdový zájem o to, co prožívá a cítí
- Umožnit, aby se stal „protagonistou“

Úkoly vychovatele v klubové činnosti

- Vyjít vstříc
- Oslovit – být ochotný ke kontaktu
- Odbourat komunikační překážky
- Povzbudit, motivovat
- Dávat impulsy, přicházet s nápady
- Podněcovat, být na začátku akce

Speciální kompetence vychovatele v klubu

- umožňuje komunikaci
- dává prostor kreativitě
- podporuje formování skupiny
- usnadňuje zapojení mladých lidí do společnosti

Profil pedagoga volného času

- Kdo je „pedagog volného času“?

Pedagog volného času je pedagogický pracovník, který pomáhá dětem, mládeži i dospělým k tomu, aby mohli využít potenciál svého volného času k rozvoji své osobnosti, k vytváření a prohlubování sociálních vazeb i k dobru celé společnosti.

Poslání vychovatele - animátora

- Poslání pedagoga volného času (2019)
V roce 2019 jsem nově formuloval „poslání pedagoga volného času“. Tato formulace vznikla na základě níže uvedených východisek. Jedno z východisek je také kulturní animace Mario Polla. Mario Pollo ovšem nemluvil o pedagogovi volného času, nýbrž o animátorovi. Animátorem myslel vychovatele pracujícího metodou kulturní animace. Proto můžeme považovat za součást poslání vychovatele – animátora (který se realizuje i jinde než v oblasti volného času) také tento úkol:
- **Vychovatel – animátor pomáhá lidem, aby se naučili vážit si hodnot, které dostávají jako dar (milost), otevřeli se jim a naučili se je přijímat, a tak dozrávali do plnosti lidství.**

Specifické kompetence pedagoga volného času

Jako aktuální se jeví zejména:

- a) aplikace sociální psychologie v práci se skupinou,
- b) aplikace alternativních pedagogických metod, zejména pedagogiky zážitku,
- c) schopnost organizace a řízení volnočasových aktivit.

Legislativní požadavky na pedagoga volného času

K vykonávání práce pedagoga volného času stačí dle české legislativy (§ 17, zákon č. 563/2004 Sb.) absolvování pedagogické přípravy jednou z následujících forem:

- a) vysokoškolské bc. nebo mgr. vzdělání v pedagogice volného času nebo v soc. pedagogice, případně vzdělání učitelské
- b) vzdělání v oboru PVČ, vychovatelství nebo sociální pedagogika na VOŠ
- c) studium pedagogiky (§ 22) v kurzu CDV nebo CŽV (komplexní činnost – 120h, dílčí – 40h)
- d) SPŠ v oboru PVČ nebo vychovatelství

Kritika legislativy

Legislativní pravidla v ČR

- **ignorují specifické kompetence PVČ**, které předpokládají znalosti a schopnost aplikace sociální psychologie, alternativních pedagogických metod a managementu volnočasových aktivit
- **umožňují pracovat v oboru lidem s nedostatečnou kvalifikací**
- **diskriminují vychovatele oproti učitelům**

Profesní příprava PVČ

VARIANTY ŘEŠENÍ PROBLÉMU

- **vytváření studijních programů zaměřených na PVČ, příp. sociální pedagogiku, na vysokých školách**
- **zkvalitnění kurzů CDV (CŽV)**
- **obohacení učitelských studijních programů o PVČ**
- **zkvalitňování stávajících studijních programů zaměřených na PVČ na všech stupních vzdělávání**
- **rozvoj PVČ jako vědeckého oboru**

Obsah vzdělávacích programů PVČ

Povinné součásti:

- Obecná pedagogika
- Psychologie
- Legislativa, hygiena, první pomoc ad.

Specifické součásti (dle zaměření školy):

- Psychologické (terapeutické) metody
- Sociální práce a sociální politika
- Speciální pedagogika (zvl. etopedie)
- Pedagogika zážitku
- Další alternativní pedagogické metody

Týmová spolupráce = předpoklad strategického plánování

Týmová spolupráce zaručuje:

- kontinuitu výchovného působení
- bohatství názorů (různost povah, citlivost, dynamičnost atd.)
- objektivnější pohled
- možnost konzultace jednotlivých případů

Každá osoba má svou specifickou roli!

Pedagogický tým

- a) Tým pedagogických pracovníků jednoho **zařízení**
- b) Tým pedagogických pracovníků, kteří se společně podílejí na **plánování a realizaci** zájmové činnosti
- c) K týmu patří někdy i **nepedagogičtí pracovníci, kteří přicházejí do styku s účastníky akcí**

Tým - definice

Ne každá skupina (pracovní kolektiv) je týmem:

Tým je malá skupina lidí se vzájemně se doplňujícími dovednostmi, kteří jsou oddáni společnému účelu, pracovním cílům a přístupu k práci, za níž jsou vzájemně odpovědni.

Stěžejní otázka: Jak udělat z naší „pracovní skupiny“ tým?

Přínos týmové práce

- Záruka kontinuity výchovného působení
- Bohatství názorů (různost povah, citlivost, dynamičnost atd.)
- Objektivnější pohled
- Možnost konzultace jednotlivých případů

Každá osoba má svou specifickou roli!

Podmínky týmové spolupráce

- Úcta k druhým
- Vnitřní svoboda
- Kreativita
- Otevřený dialog v týmu
- Jasně zadání poslání celého týmu
- Jasně zadání úkolů (rolí) jednotlivců

Zásady spolupráce v týmu

- Aktivní zapojení všech (participace a seberealizace)
- Umožnění konstruktivní kritiky
- Jasná prezentace vlastních názorů
- Naslouchání názorům druhých
- Princip dialogu
- Princip spoluzodpovědnosti
- Důvěra a diskrétnost
- Autonomie
- Informovanost
- Upřímnost

Některé prvky skupinové dynamiky v pedagogickém týmu

- Ztráta zájmu a nerozhodnost
- Rozhodování
- Konflikt
 - pozitivní
 - destruktivní

Vždy se ptáme po příčinách problémů.

*Řešit osobní problémy pedagogů až při akci je
pozdě.*

Příčiny problémů v dynamice týmu (I)

Těžkosti všeobecného rázu

- různost povah a osobní těžkosti jednotlivých členů týmu
- časté střídání pedagogů
- silné neshody v důležitých otázkách, jako např. způsob jednání ve výchovném procesu, organizace práce, způsob hodnocení, výchovné cíle, vztah k autoritě

Příčiny problémů v dynamice týmu (II)

Ztráta zájmu a nerozhodnost

Projevy: laxní přístup členů týmu, nepřipravenost na jednání, pasivita při jednání, odkládání realizace, neochota vzít na sebe zodpovědnost, váznou i vztahy

Příčiny:

- Nedocení problému
- Neznalost možnosti řešení
- Nedostatek participace
- Strach z rozhodnutí

Pracovní setkání pedagogického týmu

1. Příprava

- ze strany vedoucího: předem dát informovat o tématu
- ze strany účastníků: promyslet téma

2. Motivace

- zmínit se o oblastech, v nichž dochází k růstu.
- ocenit práci, případně úspěch členů týmu

3. Vlastní jednání

- jasně definovat problémy a úkoly
- uvést důvody, které k jednání vedou
- stanovit způsob participace na jednání

Pravidla diskuse

- Ptejte se: Jakým způsobem můžeme...?
 - Zhodnoťte situaci. Předložte fakta.
 - Proberte všechna možná řešení.
Žádné předem nezavrhuje.
 - Vyberte nejlepší řešení.

Stanovení cílů

Určete kritéria pro stanovení cílů:

- Konkrétní
- Měřitelné
- Dosažitelné
- Realistické
- Časově uspořádané

Stanovte cíle:

pro tým – pro jednotlivce

Operační plán

- Čas
- Prostor
- Personál (kvalifikace)
- Místo
- Materiál, pomůcky
- Způsob provedení – rozdělení rolí
- Harmonogram

**SPOLUODPOVĚDNOS
T**

SOUČINNOST

KOORDIANCE

KONTINUITA

**STÁLÉ
PROVĚŘOVÁ
NÍ**

PROJEKTY
spíše než
struktury

PROCESY
spíše než množství
nezávislých
iniciativ

VYCHOVÁVAT

~~STRUKTURY~~

SOUSTŘEDIT SE NA OSOBY

~~DĚLAT~~

NALÉZAT KRITÉRIA A ROZHODOVAT SE

~~BEZPROSTŘEDNÍ A NALÉHAVÉ~~

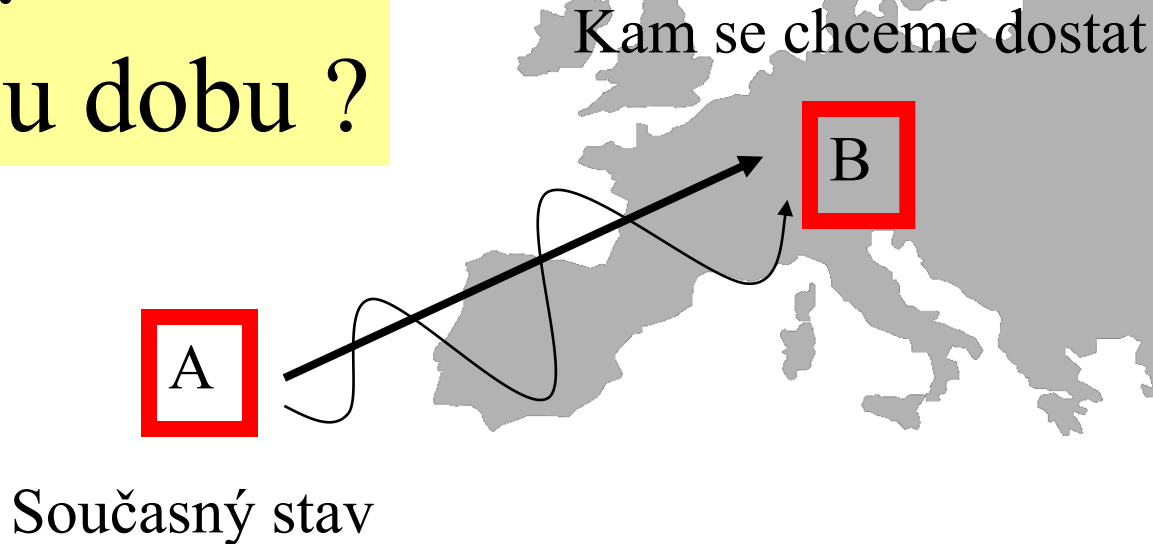
ZAMĚŘIT SE NA PODSTATNÉ

~~SEKTORIALISMUS
INDIVIDUALISMUS~~

**TÝMOVÁ PRÁCE - KONVERGENCE
OKOLO PROJEKTU**

Co je to projekt?

Jak ?
S kým ?
Za jakou dobu ?

Projekt se podobá cestě.

*Při vytváření projektu přemýšlíme nad cílem,
nad jednotlivými kroky, které vedou k cíli
a prostředky k jeho dosažení.*

Význam strategického plánování

Úvaha nad posláním výchovné instituce
v konkrétním kontextu
s cílem **vytýčit cestu**
k proměně současné reality

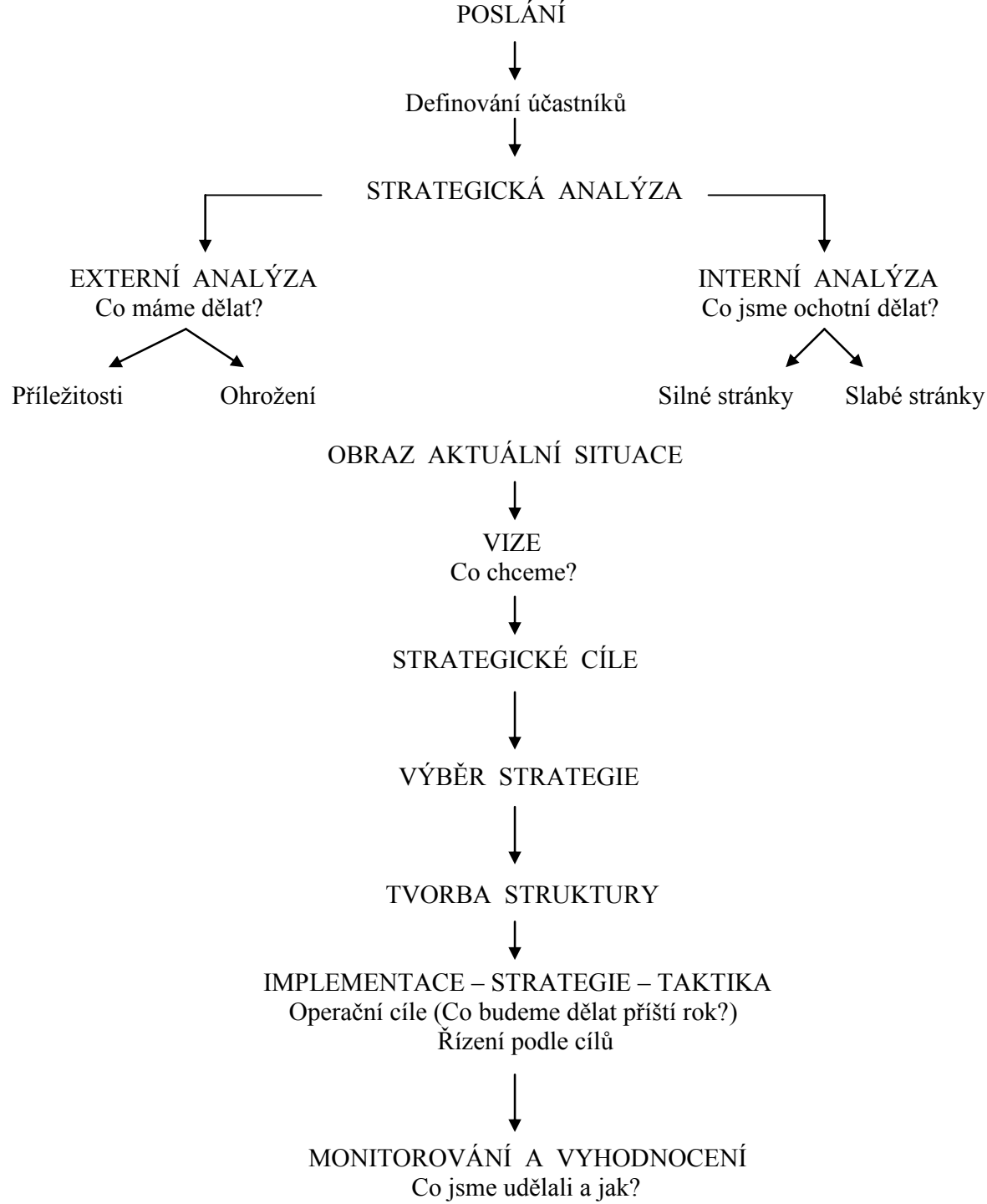
realita - ideál - projekt

Strategické plánování podle metodiky MŠMT

Metodika pro podporu tvorby
školského vzdělávacího
programu ve školských
zařízeních pro zájmové
vzdělávání

Praha, NIDM 2007, s. 26-27

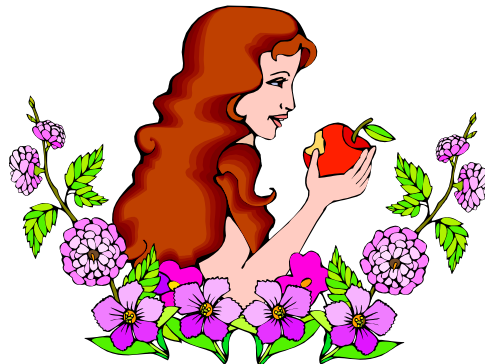

Tvorba projektu

- Analýza situace
- Stanovení obecného cíle
- Stanovení konkrétních (částečných) cílů
- Zvolení cesty – itinerář (jednotlivé kroky)
- Plánování a realizace jednotlivých kroků
- Vyhodnocení (evaluace, verifikace)
- Upřesnění cíle a metody

Analýza SWOT

- **S**trengths Silné stránky
- **W**eaknesses Slabé stránky
- **O**pportunities Příležitosti
- **T**hreats Hrozby

Itinerář

iter, itineris (lat.) = cesta

Itinerář = podrobný popis cesty (postupu)

Jedná se o postupné realizování kroků
(pedagogických opatření), které ve svém
celku vedou k cíli

Otázky: **kdo, kdy, kde, s kým, pomocí
čeho, jakým způsobem, jak dlouho, s
jakými investicemi....**

Pravidla realizace dílčích projektů

- každý jednotlivý krok (opatření) má svůj cíl,
- každý krok se realizuje konkrétními činnostmi,
- každá krok má své předpoklady,
- každá krok má (více méně hodnotitelný) výsledek,
- každá krok má svůj čas i své zajištění,
- je nutná pravidelná kontrola projektu,
- po jednotlivých fázích se rozhoduje, zda a jak bude projekt pokračovat.